

Allaaserisaq:

Nunarsuarmioqatigiinnut FN-ip autistertunut ullanitaa 2. April

Allattoq: MIO.

Allaaserinnittut: AC-fuldmægtige, Camilla Nymand Petersen & Meeqqaqut siunnersorti, Ellen Bang Bourup

Nunarsuarmioqatigiinnut Naalagaaffiit Peqatigiit autisme-qartunut ullanitaaanut – 2. aprilimut - atatillugu Meeqqaqut Pisinnatitaaffiinik Suliaqarfimmi, MIO-mi, Meeqqaqut Siunnersortip Ellen Bang Bourup-ip, meeqqaq atuarfianni ilinniartitsisut marluk oqaloqatigai – ukiuni arlaqalersuni atuartunik qaratsamikkut ajoquqarnertik peqqutigalugu alliartornerminni ineriaartornissaminut akornuteqartunik ilinniartitsisarsimasut – taakku misilittagaat oqaloqatigiissutigineqarput.

Atuartut autisme-mik qaratsamikkut akornuteqartut

Atuartut autisme-mik qaratsamikkut akornuteqartut nappaataat tassaasinnaapput taaneqartartut 'aspergers syndrom', meeqqaq 'nalignaanaerumik' autisme-qartut imaluunniit 'nalignaanaanginnerumik' autisme-qartut. Atuartuni qaratsamikkut autisme-mik akornuteqartuni ileqqulersornerit allaanerusut takussaasarpot, assersuutigalugu atuartunut allanut naleqqiullugit ilummuit samminerusarput aarleriliasuullutilu, taamaattumik allanik ikinnguteqalernissaminik ajornartorsiuteqalersarlutik. Atuartut taamaattut avataaniitinneqalersarput, paatsoorneqaqqajaasarlutik, peqatitik qimallugit kisimiikkusunnerulersarlutik. Atuartut taamaattut inooqatigiinniarnikkut pisinnaasaat paasisimasaallu atuaqatiminniit allaanerusarput, taamaallaallu killilimmik ataatsimooqatigiissunut peqataasarlutik, klasseni ataatsimooqatigiinnermik misigisimanissaannut ajornartorsiulersitsartumik. Atuartut taamaattut tarnikkut innarluutilit allanik autisme-p qaavatigut napparsimalersinnaasarpot, soorlu assersuutigalugu autisme aamma ADHD, autisme aamma OCD (pinngitsaalasatut iluseqarneq) il.il. tamatuma kingunerisaanik atuartup annerusumik ikorfartorneqarnissaminik ulluinnarni pisariaqartitsilersarput.

Meeqqaqut atuarfimmut peqqussutip nutaap (2002) – kingornatigullu meeqqaq atuarfiannut inatsisip (2012) atuutilernerata kingorna, atuartut autismeqartut meeqqaq atuarfianni ukiuni quliinnarni atuartinneqarnissaminut periarfissaqalerput – atuartut allat tamaasa assigalugit – inatsimmi allassimammat, meeqqaq ataavartumik ukiuni qulini atuartinneqarsimasut ilinniartinneqartarnerat naasassasoq ukiut qulit qaangiunneranni. Siusinnerusukkut meeqqaqut taamaattunik atuartitsisarneq ukiualunnik sivitsorneqarsinnaasarsimangaluarpoq, inuaqatigiinnut anisinneqannginneranni, meeqqaq ineriaartornerminnut naleqquttumik atuakkatigut ilikkagaqarsimanissaat anguniarlugu.

Ilitsoqqussatigut (ulluinnarni inuunermi ilikkagassanik aqquaagaqartarnermigut, eqqaamasaqartarnermigut, paasinnittarnermigullu meeqqap ilikkartagai) meeqqaq autismeqartut amerlanersaasa nalignaanaumik inuuneqarnerneq ingerlattarpaat, ajornartorsiutit immikkuullarisut atuartut ataasiakkaat pigiumaagaat pigalugit. Atuartut – atuartutut allatorluinnarli-soraarummeernissaminut pisinnatitaaffeqarput. Meeqqaq autismeqartut aalajaatsumik atuaqatiminnik ikinnguteqarajunngillat, klasseni amerlasuunik atuartulinni malinnaasinnaanerat killeqartarluni, taamatullu

ittarluni ataatsimoorullugit ingerlatani assigisaannilu, tamatuma kingunerikkajuppa atuartup pissusilersortarnera atuaqataanut naleqqukkunnaartarmat. Taamaattumik pisariaqarpooq meeqqat atuarfiini atuartut akornanni autismertoqarfinni atuartitsinissap immikkorluinnaq ittumik pilersaarusiornissa, meeqqap pisariaqartitaanut naleqquttumik, taamaasilluni meeraq atuarunnaarnermini soraarummeersimalluni atuarfik qimassinnaaniassammagu.

“Inuuusuttut ilitseqqussatigut kinguarsimasut inuussutissarsiuteqalernissaannut qanoq iliorluni piareersarneqarsinnaappat, taakku ilaat ilitsoqqussatigut quligiluanik ukiulittut suli pissusilersorpata? Immikkut atuartitsisarnissamik nalunaarusiamut qanoq ililluni malinnaatitsisoqarsinnaava, ilaatigut ima allassimasumut meeqqat atuarfianiit inuussutissarsiuteqarnissamut atuartup ikaarsaeranerani tapersorsorneqassasoq”, meeqqat atuarfianni ilinniartitsisut marluk Meeqjanut Siunnersortimit Ellen Bang Bourupimik oqaloqatigineqartut aperipput.

Atuarfiup siunertaa tunngavialu § 2, imm. 3: ” Atuarfiup atuartitsinermini atuartoq piginnaasassanik, suleriaatsinik atuagarsornikkullu piginnaasassanik iluaqutaasussanik pissarsinissamut periarfississavaa, taakkununga ilaatinneqassapput atuartup piginnaasaminik ineriaartortsisinnaanissa, ilinniagaqarnissamut inuutissarsiutitaarnissamullu piareersarneq kiisalu tamatigoortumik saqqummiusseriarsinnaaneq oqaatsinillu piginnaasat tamatigoortut.”

Atuarfimmi innarluutilinnik peqataatitsinissamut apeqqummi ilinniartitsisut isumaqarput meeqqat atuarfiat ullumikkut suli piareersimanngitsoq, atuarfinni sulisut ataatsimut isigalugit innarluutilinnik paasinnittarnerat annikippakkaaqimmat. Ilinniartitsisullu nangipput: “ Atuartunik naapitsisarsimavagut atualeqqarnerminnit ukiuni siullerni pingasut-sisamani klasseni naliginnaasuni atuarsimasunik, autisme-mik innarluuteqartutut paasineqanngikkallarnerminni. Atuartut taakku ilaat atuakkatigut pitsasumik ingerlasarput, kisiannili ukiuni siullerni naalaatagarisarsimasaminnik kingunerlutsitsisarlutik, taamaattumillu klasseni naliginnaasuni fagini ataasiakkaani arlalinniluunniit ilinniartinneqaaqinnissaminnik piumanngitsunik. Naak peqataatitsineq tassaannaangikkaluartoq klassemi ataatsimi atuaqatigiit tamarluinnarmik assigiilissasut, ilinniartitsisut takorloorsinnaanngilaat atuartoq autismeqartoq klassemi naliginnaasumik taaneqartartumi 20-24-inik atuartulimmi akuliusimalersinnaasoq. Atuartumut autismeqartumut klassemi naliginnaasumi “akornusersuinerit” soorlu atuaqatit “eqqisseqannginneri/uniffeqannginneri” akornusersuinertut atuartumut sunniuteqassapput. Pitsaanerpaassangaluarpoq autismeqartunut atuarfimmik pilersitsisoqarpat, tassani siunertaqarluartumik atuartinneqarsinnaalissangaluarmpata inuiaqatigiinnullu aninissaaminnut piareersarneqarlutik”.

Atuartinneqarnissaminnut meeqqat tarmarmik pisinnaatitaaffeqarput

Naalagaaffiit Peqatigiit Meeqqat Pisinnaatitaaffiinut Isumaqatigiissutaatigut meeqqat tamarmik – innarluutilittut innarluuteqanngitsutulluunniit nalunaarsorsimagunik – pisinnaatitaaffeqarput assigiingnisinnejannginnissaminnut, tamanna ima isumaqarpooq meeqqat arlallit innarluuteqartutut

nappaateqartutulluunniit paasineqarsimasut, atuarfimmi naliginnaasumik ilinniartinneqarfiusumi, immikkulli periutsinik perorsaariaatsinillu atuiffiusuni, peqataanissamut pisinnaatitaaffeqartut. Meeraq autismeqartoq meeqqat atuarfianni naliginnaasumi atuaqataatinneqarpat, qulakkiigassaavoq, ilinniartitsisumit meeqqat atuarfianni tamakkuninnga atuartitsinissaminut immikkut ilisimasalimmik ikiorneqartarnissaa. Atuartut, peqatiminik imminnut assigusumik immikkut atuartinneqarnissamik pisariaqartitsisut (autismeqartunut klassit immikkullarissut), aamma pisinnaatitaaffeqarput immikkut pilersaarusiukkamik atuartinneqarnissaminut, atuartup soraarummeersimalluni atuarfimmik qimatsinissaanik piareersarfiusumik. Aalajangersimasunik malitaqarnissartik atuartut taamaattut pisariaqartittarpaat, siumut eqqoriarneqareersinnaasut pisariaqartillugit aamma anguniakkat ersarissut pilersaarusrorluarsimasullu pisariaqartillugit – aamma taama ippoq soraarummeernissaq pilersaarusrorneqalerpat. Soraarummeernissap anguniagarissangilaa atuartup autismeqartup atuartunut allanut assersuunneqarnissaa, anguniagassarli tassaavoq inuunerissuunissaata siuarsarnissaa – aamma meeqqat atuarfiat qimappagu. Atuartoq autismeqartoq atuarfimmi fagini ilinniagaqarfigisimasamini soraarummeernissaminut pisinnaatitaaffeqarpoq. Atuarnermi nalaanittaaq atuartup ilinniassavai pisinnaasassat, ulluinnarni naliginnaasumik inuunerminut oqinnerulersitsisinnaasut. Assersuutigalugu atuartut autismeqartut atuartutulli allatulli paasisinnaanngilai inooqatigiinnermi naliginnaasumik malitassat ileqqullu; atuartulli ilikkarsinnaavaa ileqqulersuutit sorliit qanoq qisuariartitsisarnersut, atuarfik qimakkuniuk ulluinnarni naliginnaasumik inuuneqalernissaanut tamanna atuartumut iluaqutaassaaq,

Inuusuttut autismeqartut aamma takorluugaqartarput

Meeqqat inuusuttullu autismeqartut ilaannaasa alloriarfinni misilitsinnerni 3. aamma 7. klasseni pisinnaasat sapinngilaat imaluunniit meeqqat atuarfianni inaarutaasumik soraarummeernerit. "Autismeqartut ilaasa ingerlarluarnerit Danmarkimi efterskoleriarneq sapinngilaat", ilinniartitsisup aappaa oqaluttuarpoq nangillunilu: "*imaakkajuppoq, immikkut klasseni arfineq pingasut missaannik atuartulinni atuartoq ataaseq takorluukkaminik piviusunngortitsisinnaasarani, ilaatigut ataqtigisaarinerit arlaatigulluunnit suleqatigiinnerup amingarnera peqquaasarluni*".

Tamanna ima isumaqarpoq inuusuttup ilinniagaqarnermigut qaffakkiartornini naammassisaraa 15-niinnarnik ukioqarluni. Taava inuusuttu sussappat? Taanna suniarnersoq aperineqarsimanerluni? Inuusuttunik autismeqarnikkut innarluuteqartunik tigusinissaminut inuiaqatigiit piareersimanerlutik? Inuusuttoq naleqquatumik isumalimmillu suliffissaqalersinnaanerluni? Inuusuttup suliassani naammassisinnaanerlugu imaluunniit kisimiilersillugu imminuinnaq paaqqutarineqalersinneqassava? Imaluunniit inuusuttup autismeqartup 18-liinissani utaqquerusaaginnassavaa, taamaalerpat siusinaarluni sulisinnaajunnaarnersiuteqalissagami?

Annertuumik innarluuteqartut ikiorneqartarnissaannut nalunaarummi allassimavoq, inuusuttoq annertuumik innarluuteqartoq meeqqat atuarfiannik naammassinnikaagat, kommunalbestyrelse pisussaaffeqartoq, inuk innarluuteqartoq peqatigalugu, inuusuttup ilinniagqinnissaanut imaluunniit suliffegalernissaamut ingerlaqqinissaanut pilersaarusiunnissaanut. Nalunaarut aamma ulluinnarni ingerlatsineq imminnut ataqtigippat? Aamma tamakkununnga inuusuttoq akuutinneqartarpa?

Meeqqat inuusuttullu allat assigalugit autismeqartut isumalimmik inuuneqarnissaminut pisinnaatitaaffeqarput, sunut tamanut imminnut attuumassuteqartunut peqataatinneqarnissaminut piumassuseqarnissaminnullu kaammattorneqartussaallutik

Ilinniagaqaqqinnissamut periarfissanik oqaluttuarnermik saniasigut ilinniartitsisut taakku marluk oqaluttuaraat inuuusuttunut autismeqartunut sunngiffimmi sammisassatut neqerooruteqanngitsoq. Amerlasuutigullu immineertiinnarneqartarput. Ilinniartitsisulli erseqqissarpaat atuartunut autismeqartunut minnernut sunngiffimmi sammisassanik neqerooruteqartoq.

Inuttut isiginnittaatsip takuneqarnissaa MIO-p kajumissaarutigaat

MIO-mi paasisimavarput inuuusuttut ilaat autismeqartut ilinnialeraluarlutik unitsitsiinnartartut ilinniarfigisaminni innarluutilinnik paasiuminaatsitsisarnerit peqqutigalugit. Inuuusuttut annertuumik innarluuteqartut pisariaqartitaat qarsupinneaannartarput, assersuutigalgu autismeqartut pisariaqartissinnaasaat.

Ilinniagaqartut ilinniarfeqarfinnut naleqqussartussaanerlutik imaluunniit imaannginnerluni ilinniarfeqarfiiit ilinniartuminnut naleqqussartussaasut? Tamatta inuvugut ataasiakkaat allanik asseqanngitsut, tamattalu immikkut immikkuullarissuseqarpugut. Inuttununa isiginneriaaseq qanoq ittoq ilinniarfeqarfinni pigineqartoq? Piffissangorsimannginnerluni inuttut isiginnittariaatsitta nutarteqqinneqarnissaanut?

Naalagaaffiit Peqatigiit Meeqqat Pisinnatitaaffiinut Isumaqatigiissutaat najoqqutaralugu meeraq (inuk suli 18-inik ukioqalersimanngitsoq) atuartitaanissaminut ilinniartitaanissaminnullu pisinnaatitaaffeqarpoq. Meeqqat innarluutillit meeqqatulli allatulli innarluuteqanngitsutut pisinnaatitaaffeqarput, tamannalu ilutigalugu meeqqat taakku innarluutillit aamma allatulli immikkut ittunik pisinnaatitaaffeqarput, assersuutigalugu isumassorneqarnissaminut ikiorneqarnissaminnullu.

Meeqqat tamarmik assigiisinnginneqannginnissaminut naligisitaanissaminnullu pisinnaatitaaffeqarput.